

ІНТЕГРАЛЬНІ ІНДИКАТОРИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

In the article the system of indicators, which characterize the level of regional economic development are improved. New methods of calculating and analyzing the economic indices, that characterize the regional economic development are proposed. The examples of the indices usage in the decision-making/supporting process concerning the region development and its constituents, as well as in economical and enterprise activities are given.

В умовах економіки перехідного періоду, коли продовжують відбуватися процеси реформування всіх сфер економічного життя країни, основний тягар реформ переміщується на регіональний рівень. Але для розробки ефективної національної та регіональної економічної політики, концепції й стратегії розвитку окремих регіонів і територіально-адміністративних одиниць необхідно визначити депресивні території, які вимагають пріоритетної державної підтримки, а також здійснити кількісний комплексний аналіз соціально-економічного розвитку регіону. Важливу роль у галузі обґрунтування та методичних підходів інтегральної оцінки економічного розвитку регіонів України відіграють праці таких вітчизняних вчених, як С. Герасимчук, І. Гришин, М. Долішній, В. Дорофійко, А. Єріна, О. Кузнєцова, В. Коломійчук, Л. Масловська, Л. Мельник, Н. Нижник, О. Осаулєнко, О. Сарахман, М. Чумаченко.

Сучасний розвиток теорії і практики аналізу життєдіяльності окремих регіонів також базується на Угоді про створення Європейського Союзу в Маастрихті в 1992 році, методичних рекомендаціях Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України "Щодо створення та функціонування агентств регіонального розвитку", розпорядженні КМУ від 13.09.2001 р. №437 "Про заходи щодо реалізації концепції державної регіональної політики", методичних рекомендаціях щодо формування регіональних стратегій розвитку (наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 29 липня 2002 р. №224) та Постанові КМУ від 6.04.2005 р. №263 "Про запровадження моніторингу результатів діяльності Кабінету Міністрів України та Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій [1 – 4]. Існує ряд методик, які визначають моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів, але вони містять лише перелік показників, за якими доцільно здійснювати аналіз соціально-економічного розвитку регіону на основі темпів зростання. Недоліком цих розробок також є і те, що вони носять оглядовий характер динаміки соціально-економічних показників розвитку регіону, не дають рекомендацій щодо використання їх в практичній діяльності, містять дуже великий перелік показників, і головне, вони не дозволяють виявити закономірності щодо обґрунтування інтегрального індексу економічного розвитку регіону та використання його при прийнятті управлінських рішень і в міжрегіональних співставленнях. Разом з тим сучасні економічні умови вимагають пошуку нових форм і методів організації інформації як комплексу даних та їх обробки.

Метою даної статті є побудова об'єктивно обумовлених рейтингів, які відповідали б адекватності завданням, що вирішуються, і разом з тим в їх спрощенні, забезпеченні простоти розуміння та доступності в кожному регіоні України.

Отже, при поглибленні радикальних ринкових перетворень у регіонах, розширенні їхньої економічної незалежності зростає роль місцевих органів влади та управління у вирішенні завдань, пов'язаних з економічним розвитком. Сьогодні виконавчим органам влади необхідно володіти комплексною аналітичною інформацією не лише про стан економічного розвитку підопічного регіону, але й регіонів-партнерів, тобто тих, що входять до сфери їх стратегічних інтересів, економіка яких обумовлює або відчутно залежить від економічного розвитку конкретного регіону. Це передусім аналітична інформація, що забезпечує обґрунтування економічної політики кожної з областей (районів, міст)-партнерів. З метою інтегральної оцінки рівня соціально-економічного розвитку регіонів була створена та постійно вдосконалюється комплексна система показників регіональної статистики як цілісна сукупність найважливіших індикаторів тенденцій основних соціально-економічних процесів і явищ, що відбуваються в регіонах держави. Ця система показників складається з трьох блоків — природно-ресурсного потенціалу, економічного та соціального розвитку. Вже відпрацьований соціальний блок показників і на його основі будується інтегральний регіональний індекс людського розвитку, але недостатньо розробленими залишаються блоки природно-ресурсного потенціалу та економічного розвитку.

З метою визначення економічного розвитку регіону доцільно застосовувати спеціальні індекси, що спираються на кількісну характеристику різних аспектів життєдіяльності регіону. Такий підхід повинен забезпечити обґрунтованість і методологічну коректність порівнянь економічного розвитку мікро-(районів чи міст), мезо-(областей) чи макрорегіонів (групи областей) України, наукове забезпечення систематичних розрахунків цих індексів у розрізі певних регіонів України на універсальний шкалі, яка дозволяє виконувати методологічно коректні співставлення як за узагальнюючим інтегральним індексом економічного розвитку, так і за груповими або частковими інтегральними індексами показників, що характеризують певні аспекти економічного розвитку регіону.

Принциповим моментом нижченаведеної методики є її орієнтація виключно на інформаційну базу Державного комітету статистики України та Головного управління статистики в області — дані поточної статистики та систематичних вибірових обстежень.

Виходячи з аналізу оцінки економічного розвитку регіонів України, найбільш обґрунтовано видається ієрархічна схема. Верхній щабель — це узагальнюючий інтегральний індекс економічного розвитку регіону, другий — групові інтегральні індекси чотирьох аспектів життєдіяльності регіону, третій — часткові інтегральні індекси, що характеризують його певні аспекти.

Методика розрахунку узагальнюючого інтегрального індексу економічного розвитку регіону включає наступні основні етапи:

Системний аналіз проблеми, її структуризацію та представлення у вигляді ієрархії;

підбір показників регіональної статистики, що характеризують економічний розвиток регіону;

визначення показників (ознак), які суттєво не впливають на стан економічного розвитку регіону за допомогою коефіцієнта варіації (V_j):

$$V_j = \frac{S_j}{\bar{X}_j},$$

де S_j — середньоквадратичне відхилення j -ої ознаки (показника);

$\bar{X}_j$ — середньоарифметичне значення j -ої ознаки (показника).

Після визначення за кожною j -ою ознакою V_j перевіряється нерівність: $V_j < e$.

Якщо V_j менше величини e , яка дорівнює 0,1, то ознаки вважаються квазіпостійними і виключаються з переліку подальшого дослідження;
визначення показників: стимуляторів (+), дестимуляторів (-);
формування інформаційних баз даних, тобто формування матриці вихідних даних $[X]$:

$$X = \begin{bmatrix} X_{11} & \dots & X_{1j} & \dots & X_{1m} & \dots \\ X_{21} & \dots & X_{2j} & \dots & X_{2m} & \dots \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ X_{i1} & \dots & X_{ij} & \dots & X_{im} & \dots \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ X_{n1} & \dots & X_{nj} & \dots & X_{nm} & \dots \end{bmatrix},$$

де m — кількість ознак ($j = 1, 2, \dots, m$);

n — кількість блоків, за якими доцільно здійснювати дослідження економічного розвитку регіону ($i = 1, 2, \dots, n$);

X_{ij} — значення i -ї ознаки, що характеризує стан i -го блоку економічного розвитку регіону;

ранжування показників у порядку збільшення для визначення максимального і мінімального значення показників;
вибір кращого значення для кожного показника, який характеризує i -ий блок у побудові інтегрального індексу економічного розвитку регіону (максимального для показників-стимуляторів і мінімального для показників-дестимуляторів);

розрахунок часткових індексів конкретного блоку, що характеризують рівень певного аспекту економічного розвитку регіонів відношення фактичного значення j -го показника для кожного регіону (X_{ij}) до кращого в Україні (в певному регіоні), тобто нормування показників:

$$\text{для показників-стимуляторів: } K_{\text{част.}i} = \frac{X_{ij}}{X_{ij\max}};$$

$$\text{для показників-дестимуляторів: } K_{\text{част.}i} = \frac{X_{ij\min}}{X_{ij}};$$

розрахунок добутку часткових індексів, що характеризують i -ий блок показників економічного розвитку регіону;

розрахунок групових інтегральних індексів, що характеризують певні аспекти економічного розвитку регіону за формулою середньої геометричної часткових коефіцієнтів, що входять до i -го блоку:

$$K_i = \sqrt[m]{K_{\text{част.}1} \times K_{\text{част.}2} \times \dots \times K_{\text{част.}m}};$$

розрахунок зведеного інтегрального індексу регіону за формулою середньої геометричної групових інтегральних індексів, що характеризують основні аспекти економічного розвитку регіону:

$$K = \sqrt[n]{K_1 \times K_2 \times \dots \times K_n};$$

ранжирування регіонів за зведеним інтегральним індексом економічного розвитку [5, с. 4 – 6].

Слід зауважити, що, на погляд автора, для оцінювання економічного розвитку регіону стовідсотково аналогом недоцільно брати методику ООН індексу розвитку людського потенціалу. Це пов'язано з трудомістким процесом визначення ваг. Крім того, в практичних розрахунках для регіону, що має мінімальне значення показника з окремого аспекту діяльності, за методикою ООН коефіцієнт буде дорівнювати "0", а це суперечить його економічному змісту, а з максимальним значенням — у знаменнику коефіцієнта з'являється "0", і розрахунок його втрачає зміст.

Таким чином, за базовий рівень можна приймати різні показники: нормативи, інші раціональні норми, а при їхній відсутності — середні чи краще досягнуті показники в окремих регіонах (максимальні чи мінімальні). Для позитивних явищ (стимуляторів) кращим доцільно вважати максимальне значення, а для негативних (дестимуляторів) — мінімальне. У тих випадках, коли аналізуються негативні явища й оцінюється їх вплив на економічний розвиток регіону, часткові показники, що характеризують рівень розвитку окремих аспектів економічного розвитку регіону, що впливають на цей процес, повинні виступати зворотними величинами, тобто розраховуватись відношенням мінімального значення (нормативу) до фактичного. У такому випадку буде дотримана порівнянність коефіцієнтів, що розраховуються.

Пропонований автором підхід передбачає використання кращих (максимальних) показників, досягнутих у регіоні за базу порівняння для показників-стимуляторів і мінімальних — для показників-дестимуляторів. Це дозволяє розраховувати показники, що характеризують різні аспекти економічного розвитку регіону, для яких немає науково обґрунтованих нормативів. До того ж, орієнтація на більш високий рівень стимулює розвиток регіонів, дозволяє оцінити глибину й ступінь диференціації їх розвитку. Розраховані за пропонованою методикою часткові індекси різних окремих аспектів життєдіяльності регіонів за абсолютними значеннями будуть не більше одиниці, що дозволяє однозначно їх трактувати і використовувати для розрахунку узагальнюючих показників. Розрахунок узагальнюючого інтегрального індексу економічного розвитку регіонів здійснюється на основі наступних п'яти групових інтегральних індексів (табл. 1).

Таблиця 1

Бази даних для розрахунку інтегральних індикаторів економічного розвитку регіону

Узагальнюючий інтегральний індекс економічного розвитку регіону: сприяє обґрунтуванню рішень щодо визначення рівня економічного розвитку регіону і його місця серед інших регіонів України, визначення пріоритетних напрямків розвитку його складових
1. Груповий інтегральний індекс розвитку підприємництва: забезпечує обґрунтування рішень щодо удосконалення механізмів державного управління розвитком підприємництва в регіоні
<i>Розраховується за допомогою наступних показників:</i>
кількість суб'єктів підприємницької діяльності в регіоні; кількість об'єктів, що змінили форму власності; кількість підприємств — суб'єктів підприємницької діяльності на 10 тисяч осіб наявного населення
2. Груповий інтегральний індекс розвитку промисловості регіону: сприяє обґрунтуванню рішень щодо оцінювання рівня розвитку промисловості в регіоні
2.1. Частковий інтегральний індекс організації промислового виробництва в регіоні: свідчить про рівень організації промисловості в регіоні та формування сприятливих умов для його розвитку
<i>Розраховується за допомогою наступних показників:</i>
кількість промислових підприємств; кількість промислових підприємств на 10 тис. наявного населення; питома вага промислових підприємств недержавного сектору.
2.2. Частковий інтегральний індекс індустріалізованості регіону: відображає ступінь зорієнтованості господарства на промислове виробництво та його потенційні масштаби
<i>Розраховується за допомогою наступних показників:</i>
питома вага середньорічної кількості найманих працівників у промислових підприємствах у загальній середньорічній кількості найманих працівників регіону, у відсотках; питома вага середньорічної вартості основних промислово-виробничих засобів у загальній середньорічній вартості основних засобів регіону, у відсотках

2.3. Частковий інтегральний індекс інвестиційної діяльності в промисловості регіону: свідчить про можливості промисловості регіону в майбутньому, ступінь довіри та зацікавленості зарубіжних інвесторів до економічного розвитку промислової діяльності регіону, активності фінансових структур у забезпеченні економічного розвитку промисловості регіону і довіри банкірів до сподівань підприємців на успішний розвиток їх бізнесу, а також готовності підприємців здійснювати свою промислову діяльність <i>Розраховується за допомогою наступних показників:</i> валові інвестиції в основний капітал промисловості; прямі іноземні інвестиції в промисловість; обсяг банківських кредитів, наданих у сферу промислової діяльності; середньорічна вартість введених у дію основних фондів у промисловості
2.4. Частковий інтегральний індекс промислового виробництва: відображає досягнутий у процесі функціонування промисловості економічний результат, що формується під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів, а також ступінь активності промислових підприємств у формуванні валової доданої вартості регіону <i>Розраховується за допомогою наступних показників:</i> обсяг виробленої продукції промисловості; питома вага обсягу продукції, що вироблена в промисловості, до загального обсягу продукції та наданих послуг регіону, у відсотках; виробництво продовольчих товарів на душу населення; виробництво непродовольчих товарів на душу населення.
2.5. Частковий інтегральний індекс економічної ефективності промисловості: показує ступінь ефективності використання основних елементів виробничого процесу на промислових підприємствах регіону <i>Розраховується за допомогою наступних показників:</i> продуктивності праці в промисловості; фондовіддача в промисловості; середньомісячна заробітна плата одного працівника, зайнятого на промислових підприємствах
2.6. Частковий інтегральний індекс ступеня та особливостей адаптації промислового виробництва до ринкових умов функціонування: відображає ступінь адаптації промислового виробництва до ринкових перетворень (чим вище, тим краще) <i>Розраховується за допомогою наступних показників:</i> індекс виробництва продукції промисловості порівняно з попереднім роком; індекс виробництва продовольчих товарів народного споживання порівняно з попереднім роком; індекс виробництва непродовольчих товарів народного споживання порівняно з попереднім роком; питома вага підприємств, які одержали прибуток, до загальної кількості підприємств промисловості регіону, у відсотках; рівень рентабельності в промисловості регіону, у відсотках
3. Груповий інтегральний індекс розвитку агросектору в регіоні: сприяє обґрунтуванню рішень щодо оцінювання рівня розвитку агросектору в регіоні
3.1. Частковий інтегральний індекс рівня організації агросектору регіону: забезпечує обґрунтування рішень щодо визначення організаційного рівня розвитку агросектору регіону. <i>Розраховується за допомогою наступних первинних показників:</i> середньорічна кількість сільськогосподарських підприємств: зростання їх кількості свідчить про формування сприятливих умов для розвитку агросектору; середньорічна кількість діючих сільськогосподарських підприємств на 10 тис. наявного населення
3.2. Частковий інтегральний індекс матеріально-технічного забезпечення агросектору: відображає ступінь зорієнтованості господарств регіону на сільськогосподарське виробництво та їх потенційні можливості <i>Розраховується за допомогою наступних первинних показників:</i> питома вага середньорічної кількості найманих працівників у сільськогосподарських підприємствах у загальній середньорічній кількості найманих працівників регіону, у відсотках; питома вага середньорічної вартості основних засобів сільськогосподарських підприємств у загальній середньорічній вартості основних засобів регіону, у відсотках; посівна площа зернових культур; посівна площа технічних культур; посівна площа картоплі та овоче-баштанних культур; посівна площа кормових культур; поголів'я великої рогатої худоби; поголів'я свиней; поголів'я овець та кіз; поголів'я птиці
3.3. Частковий інтегральний індекс інвестиційної діяльності в агросекторі регіону: свідчить про можливості агросектору регіону в майбутньому, ступінь довіри та зацікавленості зарубіжних інвесторів до економічного розвитку сільськогосподарської діяльності регіону, активності фінансових структур у забезпеченні економічного розвитку агросектору регіону і довіри банкірів до сподівань підприємців на успішний розвиток їх бізнесу, а також готовності підприємців здійснювати свою сільськогосподарську діяльність <i>Розраховується за допомогою наступних первинних показників:</i> валові інвестиції в основний капітал агросектору регіону; прямі іноземні інвестиції в агросектор регіону; обсяг банківських кредитів, наданих у сферу сільськогосподарської діяльності регіону; середньорічна вартість введених у дію основних засобів в агросектор регіону
3.4. Частковий інтегральний індекс сільськогосподарського виробництва: відображає досягнутий у процесі функціонування агросектору регіону економічний результат, що формується під дією внутрішніх та зовнішніх впливів, і забезпечує обґрунтування рішень щодо визначення ступеня активності сільськогосподарських підприємств у формуванні валової доданої вартості регіону

<i>Розраховується за допомогою наступних первинних показників:</i> валова продукція рослинництва в регіоні; валова продукція тваринництва в регіоні; питома вага обсягу продукції, що вироблена в агросекторі, до загального обсягу продукції та наданих послуг регіону, у відсотках; валовий збір зернових культур в регіоні; валовий збір цукрових буряків в регіоні; валовий збір соняшнику в регіоні; валовий збір картоплі в регіоні; валовий збір овочів в регіоні; валовий збір плодів та ягід у регіоні; валовий збір винограду в регіоні; виробництво м'яса в регіоні; виробництво молока в регіоні; виробництво яєць у регіоні	
3.5. Частковий інтегральний індекс рівня економічної ефективності агросектору: показує ступінь ефективності використання елементів організації виробничого процесу в сільськогосподарських підприємствах регіону	
<i>Розраховується за допомогою наступних первинних показників:</i> продуктивність праці в рослинництві регіону; продуктивність праці в тваринництві регіону; урожайність зернових культур регіону; урожайність цукрових буряків регіону; урожайність соняшнику регіону; урожайність картоплі регіону; урожайність овочів регіону; урожайність плодів та ягід регіону; середньорічний удій молока від однієї корови в регіоні; середньорічний настриг вовни від однієї вівці в регіоні; середньорічна несучість курей-несучок у регіоні	
3.6. Частковий інтегральний індекс ступеня та особливостей адаптації сільськогосподарського виробництва до ринкових умов функціонування: показує ступінь адаптації сільськогосподарського виробництва до ринкових перетворень (чим вище, тим краще)	
<i>Розраховується за допомогою наступних первинних показників:</i> індекс продукції сільського господарства порівняно з попереднім роком; питома вага підприємств, які одержали прибуток, до загальної кількості сільськогосподарських підприємств регіону, у відсотках; рівень рентабельності сільськогосподарських підприємств регіону, у відсотках; рівень рентабельності по зерну, у відсотках; рівень рентабельності по цукровим бурякам, у відсотках; рівень рентабельності по насінню соняшнику, у відсотках; рівень рентабельності по картоплі, у відсотках; рівень рентабельності по овочам відкритого ґрунту, у відсотках; рівень рентабельності по плодам, у відсотках; рівень рентабельності по винограду, у відсотках; рівень рентабельності по молоку незбираному, у відсотках; рівень рентабельності по м'ясу великої рогатої худоби, у відсотках; рівень рентабельності по м'ясу свиней, у відсотках; рівень рентабельності по м'ясу овець і кіз, у відсотках; рівень рентабельності по м'ясу птиці, у відсотках; рівень рентабельності по яйцям, у відсотках; рівень рентабельності по вовні, у відсотках	
4. Груповий інтегральний індекс інвестиційних переваг регіону: сприяє обґрунтуванню рішень щодо вкладання інвестицій в економіку кожного з регіонів	
4.1. Частковий інтегральний індекс природного та виробничого потенціалу регіону: забезпечує обґрунтування рішень щодо економічного розвитку регіонів	
<i>Розраховується за допомогою наступних первинних показників:</i> середньорічна вартість основних засобів регіону; питома вага основних засобів промисловості в загальному обсязі основних засобів регіону, у відсотках; питома вага основних засобів сільського господарства в загальному обсязі основних засобів регіону, у відсотках; коефіцієнт зношеності основних засобів у промисловості регіону; коефіцієнт зношеності основних засобів у сільському господарстві регіону; кількість промислових підприємств, що впроваджують інновації, до загальної кількості підприємств, що впроваджують інновації, регіону; обсяг інвестицій в основний капітал регіону; обсяг прямих іноземних інвестицій у регіон; обсяг введених у дію основних засобів; коефіцієнт вводу в дію основних засобів на підприємствах промисловості регіону; коефіцієнт вводу в дію основних засобів на сільськогосподарських підприємствах регіону; питома вага валової доданої вартості регіону в загальному обсязі ВДВ, у відсотках; обсяг виробництва продукції промисловості на одну особу населення регіону; обсяг виробництва продукції сільського господарства на одну особу населення регіону; роздрібний товарообіг підприємств регіону; рівень зайнятості працездатного населення регіону; обсяг експорту продукції регіону; середньомісячна заробітна плата одного працюючого в регіоні; питома вага земель сільськогосподарського призначення від загальної площі землі регіону, у відсотках	

4.2. Частковий інтегральний індекс трудового потенціалу регіону: забезпечує обґрунтування рішень щодо кадрового забезпечення трудовими ресурсами економіки регіону <i>Розраховується за допомогою наступних первинних показників:</i> рівень безробіття в регіоні; рівень працездатності всього населення регіону; коефіцієнт демографічного навантаження дітьми в регіоні; коефіцієнт демографічного навантаження пенсіонерами в регіоні
4.3. Частковий інтегральний індекс освітнього потенціалу регіону: доповнює обґрунтування рішень щодо кадрового забезпечення трудовими ресурсами економіки регіону <i>Розраховується за допомогою наступних первинних показників:</i> кількість студентів, що здобули освіту у вищих навчальних закладах I – II рівнів акредитації регіону; кількість студентів, що здобули освіту у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації регіону; кількість підготовлених кваліфікованих робітників у професійно-технічних закладах освіти регіону
4.4. Частковий інтегральний індекс фінансового потенціалу регіону: забезпечує обґрунтування рішень щодо забезпечення регіону фінансами <i>Розраховується за допомогою наступних первинних показників:</i> питома вага дебіторської заборгованості регіону в загальному обсязі дебіторської заборгованості, у відсотках; питома вага кредиторської заборгованості регіону в загальному обсязі кредиторської заборгованості, у відсотках; доходи місцевого бюджету регіону; фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування регіону
4.5. Частковий інтегральний індекс інфраструктури ринків регіону: допомагає в прийнятті рішень щодо сприяння умов розвитку інфраструктури регіональних ринків
4.5.1. Частковий інтегральний індекс споживчого ринку регіону <i>Розраховується за допомогою наступних первинних показників:</i> роздрібний товарооборот підприємств регіону; роздрібний товарооборот підприємств на одну особу регіону; питома вага продовольчих товарів у роздрібному товарообороті підприємств регіону, у відсотках; питома вага непродовольчих товарів у роздрібному товарообороті підприємств регіону, у відсотках
4.5.2. Частковий інтегральний індекс кредитного ринку регіону <i>Розраховується за допомогою наступних первинних показників:</i> процентна ставка банків України за наданими кредитами в регіоні в національній валюті, у відсотках; процентна ставка банків України за наданими кредитами в регіоні в іноземній валюті, у відсотках; процентна ставка банків України за строковими депозитами в регіоні в національній валюті, у відсотках; процентна ставка банків України за строковими депозитами в регіоні в іноземній валюті, у відсотках; співвідношення між короткостроковими та довгостроковими кредитами, наданими в економіку регіону, у національній валюті; співвідношення між короткостроковими та довгостроковими кредитами, наданими в економіку регіону, в іноземній валюті
4.5.3. Частковий інтегральний індекс податкової системи регіону: показує ступінь розвитку податкової системи регіону та її дієвості <i>Розраховується за допомогою наступних первинних показників:</i> питома вага податку на прибуток підприємств у загальному обсязі доходів регіону, у відсотках; питома вага прибуткового податку з громадян у загальному обсязі доходів регіону, у відсотках; питома вага податку на власність у загальному обсязі доходів регіону, у відсотках
4.6. Груповий інтегральний індекс інвестиційної привабливості регіону: сприяє обґрунтуванню рішень щодо ступеня ефективності використання основних елементів виробничого процесу на підприємствах регіону за базовими галузями економіки регіону <i>Розраховується за допомогою наступних первинних показників:</i> коефіцієнт співвідношення позикового та власного капіталу підприємств регіону; коефіцієнт поточної ліквідності; фондовіддача основних засобів у промисловості регіону, грн.; фондовіддача основних засобів у сільському господарстві регіону, грн.; продуктивність праці на промислових підприємствах регіону; продуктивність праці на сільськогосподарських підприємствах регіону; рівень рентабельності на підприємствах сільського господарства, мисливства та лісового господарства регіону, у відсотках; рівень рентабельності на підприємствах промисловості регіону, у відсотках; питома вага простроченої кредиторської заборгованості в загальному обсязі кредиторської заборгованості в регіоні, у відсотках; питома вага простроченої дебіторської заборгованості в загальному обсязі дебіторської заборгованості в регіоні, у відсотках; заборгованість за податковими платежами в бюджетну систему
4.7. Груповий інтегральний індекс комунікаційної інфраструктури регіону: допомагає в обґрунтуванні рішень щодо розвитку комунікацій в регіоні <i>Розраховується за допомогою наступних первинних показників:</i> довжина автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям регіону; експлуатаційна довжина залізничних колій загального користування регіону; монтована ємність автоматичних телефонних станцій
4.8. Груповий інтегральний індекс комерційної інфраструктури регіону: забезпечує обґрунтування рішень щодо сприяння формуванню комерційної структури регіону <i>Розраховується за допомогою наступних первинних показників:</i> середня кількість об'єктів роздрібною торгівлі в регіоні; середня кількість об'єктів ресторанного господарства в регіоні; середня кількість місць на об'єктах ресторанного господарства в регіоні; торгова площа магазинів у регіоні

5. Груповий інтегральний індекс розвитку ринку праці регіону: забезпечує прийняття рішень щодо визначення ступеня розвитку ринку праці на регіональному рівні	
5.1. Частковий індекс рівня зайнятості населення в регіоні: забезпечує обґрунтування рішень щодо визначення ступеня використання працюючого населення у сфері суспільно корисної праці та економічної ситуації, яка встановлюється в регіоні, а також кадрового забезпечення трудовими ресурсами економіки регіону	
<i>Розраховується за допомогою наступних первинних показників:</i> рівень працездатності всього населення регіону, у відсотках; коефіцієнт демографічного навантаження пенсіонерами в регіоні, в промілі (дестимулятор); коефіцієнт демографічного навантаження дітьми в регіоні, виражене в промілі; рівень повної зайнятості населення регіону, у відсотках; рівень повної зайнятості жінок у регіоні, у відсотках; рівень економічної активності населення регіону, у відсотках; рівень зайнятості молоді у регіоні, у відсотках; питома вага зайнятих неповний робочий день (тиждень), у відсотках (дестимулятор); питома вага зайнятих, що перебувають у вимушених відпустках з ініціативи адміністрації у відсотках (дестимулятор); питома вага працюючих на умовах вторинної зайнятості, у відсотках	
5.2. Частковий індекс освітнього потенціалу регіону: доповнює обґрунтування рішень щодо кадрового забезпечення трудовими ресурсами економіки регіону	
<i>Розраховується за допомогою наступних первинних показників:</i> кількість студентів, що здобули освіту у вищих навчальних закладах I – II рівнів акредитації регіону; кількість студентів, що здобули освіту у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації регіону; кількість підготовлених кваліфікованих робітників у професійно-технічних закладах освіти регіону; питома вага найманих працівників, що закінчили вищі навчальні заклади, у відсотках; питома вага найманих працівників, що закінчили вищі навчальні заклади, у відсотках; питома вага найманих працівників, що навчилися новим професіям і підвищили кваліфікацію, у відсотках	
5.3. Частковий інтегральний індекс рівня задоволення працездатного населення умовами праці: забезпечує обґрунтування рішень щодо вдосконалення умов праці працездатного населення	
<i>Розраховується за допомогою наступних первинних показників:</i> коефіцієнт вибуття, у відсотках (дестимулятор); коефіцієнт прибуття, у відсотках; питома вага працюючих у несприятливих умовах, у відсотках (дестимулятор)	
5.4. Частковий індекс ефективності діяльності служб зайнятості: забезпечує обґрунтування рішень щодо удосконалення роботи регіональних служб зайнятості населення	
<i>Розраховується за допомогою наступних первинних показників:</i> рівень фактичного безробіття за методологією МОП, у відсотках (дестимулятор); рівень жіночого безробіття за методологією МОП, у відсотках (дестимулятор); рівень безробіття міського населення, у відсотках (дестимулятор); рівень офіційно зареєстрованого безробіття, у відсотках (дестимулятор); навантаження незайнятих трудовою діяльністю громадян на одне вільне робоче місце, вакансію (дестимулятор); коефіцієнт співвідношення рівня фактичного безробіття (за методологією МОП) та рівня офіційно зареєстрованого безробіття	

Структури, яким необхідні результати інтегральних індикаторів економічного розвитку регіону, наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Структури, які можуть використовувати результати оцінки економічного розвитку регіону на основі інтегральних індексів

Назва структури	З якою метою?
Структури державного і регіонального рівня управління	Розробки та формування стратегічних і тактичних планів та прогнозів економічного розвитку регіону, визначення пріоритетів регіональної політики, виявлення потреби в проведенні ефективної структурної політики в регіоні, визначення механізмів, методів та інструментів стратегічної підтримки тих чи інших сфер економіки, створення умов і стимулів для ефективного функціонування суб'єктів ринкової економіки і на цій основі задоволення потреб населення регіону
Міжнародні інституції	Визначення масштабів, форм і конкретних методів стратегічної підтримки в інвестуванні тих чи інших сфер економіки регіону
Інвестори	З метою проведення різного роду порівнянь, зіставлень, пов'язаних з вибором оптимального варіанта вкладення інвестиційних ресурсів певного регіону, галузі, підприємства
Організації, установи, засоби масової інформації	З метою визначення напрямків та тенденцій розвитку тих чи інших сфер економіки, вкладення інвестицій, формування відповідної думки щодо даного питання відносно певного регіону, галузі чи підприємства
Виробничі підприємства та організації	З метою визначення тенденцій формування попиту та пропозиції на продукцію в різних регіонах та чинників, що їх визначають

Розробка системи рейтингових показників, що визначають необхідність та доцільність удосконалення й реорганізації існуючих систем регіонального управління як визначального чинника економічного розвитку макро-, мезо- та мікрорегіонів України, потребує формування єдиних підходів, стандартів та нормативів

визначення науково обґрунтованої системи показників, які забезпечували б можливість виявлення основних чинників, що формують економічний розвиток регіону, та побудови у майбутньому системи надійного управління цими чинниками. Це пов'язано з тим, що в сучасних умовах не існує методик, за допомо-

гою яких можна було б на основі нормативно-правових, соціальних та економічних оцінок науково обґрунтовано визначати ефективні вектори розвитку регіонів, стимулювати їх концентрацію та спеціалізацію, здійснювати перспективну реорганізацію виробничих потужностей, продуктивно, з гарантованою віддачею, нарощувати їх виробничий потенціал. А без таких розробок немає значення говорити про техніко-економічне обґрунтування ефективності розвитку регіонів, що досліджуються, їх інвестиційної привабливості, реальної можливості залучення кредитних ресурсів і, в першу чергу, іноземних кредитів. Розв'язати ці задачі можна на базі даних регіональної статистики. Тому регіональна статистика повинна не тільки якісно розширити існуючу систему регіональних показників, за допомогою якої можливо буде побудувати єдину рейтингову систему економічного розвитку різних регіонів України чи районів певного регіону, але й розробити цю методику, надати їй статусу національної, проводити на її основі регулярні розрахунки, що дозволить забезпечити підйом депресивних регіонів та подальшу їх рівноправну інтеграцію в єдине співтовариство ефективно організованих і розвиваючих регіонів. Таку методику визначення економічного розвитку в регіоні і запропоновано. Вона містить дані виключно Державного комітету статистики України та Головного управління статистики в області, є простою в користуванні. За цією методикою можливо здійснювати групування регіонів за рівнем економічного розвитку, виділивши чотири групи регіонів: регіони з пріоритетним, високим, середнім та низьким рівнем економічного розвитку в Україні.

Література: 1. Постанова "Методичні рекомендації Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України "Щодо створення та функціонування агентств регіонального розвитку"" від 30.07.1999 р. №1394 // Web-сторінка: <http://www.kmu.gov.ua> 2. Розпорядження КМУ "Про заходи щодо реалізації концепції державної регіональної політики" від 13.09.2001 р. №437 // Web-сторінка: <http://www.kmu.gov.ua> 3. Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України "Методичні рекомендації щодо формування регіональних стратегій розвитку" від 29 липня 2002 р. №224 // Web-сторінка: <http://www.kmu.gov.ua> 4. Постанова КМУ "Про запровадження моніторингу результатів діяльності Кабінету Міністрів України та Ради міністрів Автономної Республіки Крим, Обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій" від 6.04. 2005 р. №263 // Web-сторінка: <http://www.kmu.gov.ua> 5. Уманець Т. В. Методика розрахунку індексів економічного розвитку регіонів / Т. В. Уманець, А. З. Підгорний. — Одеса: ОДЕУ, 2005. — С. 44.

Стаття надійшла до редакції
11.03.2006 р.

УДК 330.142.21

Сігасєва Т. Є.

АКТИВІЗАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ: НА МАКРО- І МЕЗООЕКОНОМІЧНИХ РІВНЯХ УПРАВЛІННЯ

In the article the features of modern conditions of management of investment processes are considered, principles of realization of the given process are offered, necessity of the organization of management of investment processes development in the structure of bodies of the state and local authorities is proved.

Інвестиційні процеси є підґрунтям соціально-економічного розвитку країни, регіонів, суб'єктів господарювання, зумовлюють активність впровадження структурно-інноваційної моделі перетворень в Україні. Оскільки інвестування є складним і багатогляним процесом, воно потребує управління на всіх еконо-

мічних рівнях, а з метою пожевлення темпів і обсягів створення суспільного блага – на макро- та мезоекономічному. Цей факт зумовлює актуальність і науково-практичну значущість даної проблеми.

Однією з найважливіших причин низької активності реалізації заходів інвестиційної політики щодо сприяння реформуванню соціально-економічного простору в Україні є використання недосконалих інструментів і методів управління, що зумовлює прийняття недостатньо ефективних рішень на різних рівнях управління. Щодо мікро- і мезорівнів серед основних причин низької дієвості впливу управлінських заходів на перебіг соціально-економічних процесів можна виділити наступні: важка прогнозованість точних наслідків реалізації економічної політики; обмежена можливість контролю органами управління результатів реформування у всіх формах власності; неповний і некомплексний моніторинг з боку законодавчих органів наслідків практичного втілення прийнятих рішень, програм; певне сприяння в окремих питаннях реалізації приватних інтересів бізнес-кіл, а не суспільних інтересів громад [1].

Аналіз наведених причин дозволяє зробити висновок, що складну прогнозованість діяльності органів управління можна в основному пояснити обмеженою інформацією. На сучасному етапі формування інтелектуально-інформаційного способу виробництва ці наслідки свідчать лише про те, що існуючі соціально-економічні технології реалізації державної і регіональної політики не задовольняють потреби ефективності управління економічними процесами взагалі й інвестиційним зокрема.

Дослідженням проблем обґрунтованості й активізації управління соціально-економічними процесами взагалі й інвестиційними зокрема займалися вчені й практики, що відображено в роботах [1 – 8]. Основними питаннями, які в них були розглянуті, є організаційні форми активізації інвестиційних процесів, роль органів управління в їх активізації, методи й підходи до оцінювання результатів інвестування з позицій їх економічної ефективності. Проте, в наведених роботах не враховується те, що сучасне суспільство характеризується зміною способу виробництва, коли високі технології стають головною продуктивною силою економіки. Народжується інтелектуально-інформаційний спосіб виробництва, який об'єктивно потребує адекватних змін у виробничих відносинах, насамперед у відносинах управління на макро- і мезоекономічному рівнях, яке тривалий час базувалося на спробах та помилках.

У цьому зв'язку вимагають подальшого дослідження теоретичні та науково-методичні засади активізації управління інвестуванням з боку державних і регіональних органів управління в Україні. В цьому зв'язку метою даної статті є висвітлення позицій автора щодо активізації інвестиційних процесів на макро- і мезоекономічних рівнях управління.

Як довели результати досліджень, головним завданням з поставленої проблеми є приведення в дію механізму випереджаючого розвитку, який має забезпечити надійні гарантії не лише остаточної стабілізації економіки, а й створення необхідних передумов її прискореного зростання. Виконання цього завдання можливе тільки на основі розробки високих соціально-економічних технологій у сфері управління інвестиційними процесами на загальнодержавному і регіональному рівнях. Тому створення ефективної системи управління інвестиціями сьогодні належить до найактуальніших загальногосподарських проблем в Україні, що потребує нагального вирішення.

Існуюче і запроваджуване методологічне й методичне забезпечення управління інвестиційними процесами на макро- і мезоекономічному рівнях відрізняється неефективністю рішень. Твердженням цьому є, наприклад, механізми залучення іноземних інвестицій в економіку України, низька інвестиційна активність населення, яке в усьому світі є найменшим інвестором та ін., що вимагає його вдосконалення і подальшого розвитку. Таким чином, початковою методологічною засадою нових підходів в управлінні процесами капіталовкладень має стати усвідомлення того, що всім майбутнім рішенням у соціально-економічному, організаційно-технологічному, правовому та інших аспектах повинна бути властива достатня кількісна та якісна визначеність на різних рівнях державного управління, усталеність і наукова обґрунтованість.